

Volumul II, Numărul 3 / 2000

ISSN 1454-9980

Mediul cultural și creșterea economică – o perspectivă generală

(pag. 37-41)

Mirela HOSTINA

Volume II, Issue 2 (3) / 2000

**Cross-cultural
Management
Journal**

MEDIUL CULTURAL ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ – O PERSPECTIVĂ GENERALĂ

Mirela Hoștină
Universitatea "Al.I.Cuza" Iași

Pluralismul cultural devine din ce în ce mai mult o caracteristică a societăților dar în același timp și un răspuns absolut normal la fenomenul globalizării, tot mai accentuat în prezent.

Întrebarea care se naște este dacă în acest caz globalizarea ar putea marca adevăratul început al căutării, și evident al găsirii unui model de dezvoltare și creștere economică bazat pe diferențe sau influențe culturale.

Ca atare, ceea ce ar trebui făcut este ca fiecare țară să-și stabilească (definiească) propriul model de capitalism și democrație și, în același timp să nu ignore faptul că viitorul este puternic influențat de trecut.

Pe de altă parte evoluția din ultimii ani a țărilor în curs de dezvoltare argumentează încă o dată faptul că societățile au propriul lor model de dezvoltare; fiecare societate are propriile structuri sociale și politice și mai ales propriile valori culturale, iar rolul statului și al politicilor naționale evoluează în strânsă legătură cu acestea.

Câteva lămuriri conceptuale

Pentru a pune în evidență o corelație între cele două fenomene, cultură-creștere economică, trebuie să aducem câteva lămuriri asupra acestora.

Cultura privește influențele exercitate de totalitatea "produselor spirituale". În sens larg, cultura include, pe de o parte, toate creațiile

artistice și descoperirile științifice sau toate activitățile care produc, antrenează și răspândesc informații, date și cunoștințe.

Daniel Chirot consideră incluse aici «codurile sau schițele» de dezvoltare a sistemelor sociale. Culturile interpretează pentru noi lucrurile înconjurătoare, le dau un nume, sens și ne permit să le exprimăm. Limbile străine, religiile, știința, arta, noțiunile de bine și de rău, explicațiile date sensului vieții, toate acestea fac parte din sistemul cultural al unei societăți [2].

Dar ceea ce trebuie înțeles nu constă în *ce anume înseamnă cultura* ci cum anume folosesc oamenii acest termen în *decursul contemporan*. Este general valabil faptul că termenul de cultură are semnificații diferite în diverse tradiții, astfel încât putem vorbi de existența culturilor distincte, specifice.

În sumă, cultura cuprinde și oferă în același timp, moduri de percepție și gândire (cum văd oamenii lumea), stiluri de comportament uman, criterii de evaluare, o bază identitară (religie, etnie), un mod de comunicare (artă, limbă, idei) o bază de segmentare a societății și nu în ultimul rând, un sistem de producție și consum.

Aceste elemente sunt cu atât mai importante pentru noua ordine culturală mondială cu cât cultura în sine devine o bază a puterii în relațiile internaționale.

Creșterea economică este definită ca o sporire a rezultatelor unui sistem economic național într-o anumită perioadă de timp.

Rezultatele economice sunt măsurate în Produs Național Brut (real sau potențial, pe ansamblu sau pe locuitor) sau cu Produsul Intern Brut, acesta din urmă fiind mai frecvent folosit în evidențele statistice.

Concepția tradițională identifică dezvoltarea cu creșterea economică susținută. În timp cele două concepte s-au diferențiat, acesta din urmă fiind considerat mai mult decât progres economic, deoarece nu reprezintă doar un fenomen economic. Pe lângă îmbunătățirile privind veniturile și Produsul Intern Brut, dezvoltarea economică implică schimbări radicale în structurile instituționale, sociale și administrative, ca și în atitudinea populației, iar uneori chiar în obiceiuri și credințe [6, 37].

Cercetările privind creșterea economică tratează influențele culturale ale unei societăți ca fiind foarte importante pentru performanțele ei economice. Dar diferențele dintre capacitățile și atitudinea agenților economici de a întreprinde nu pot fi explicate numai pe seama inegalităților datorate cunoașterii științifice și artistice.

În același timp societățile pot să semene sau să difere între ele în funcție de interacțiunile care există între acestea, care nu pot să genereze o cultură comună, dar care pot facilita transferul de tehnici, invenții și practici de la o societate la alta.

Ca urmare, dezvoltarea economică poate fi analizată din două unghiuri distincte:

- pe de o parte ca un proces de creștere economică, o creștere rapidă și susținută a producției, productivității și venitului pe cap de locuitor ;
- pe de altă parte ca un proces ce sporește libertatea oamenilor de a se preocupa pentru mai bine și de a continua oricare ar fi motivul.

Rolul culturii este diferit în cele două sensuri date dezvoltării. Faptul că se accentuează creșterea economică, dă culturii un rol pur instrumental, ea putând ajuta sau frâna creșterea economică. În această analiză cultura nu vine ca un plus de valoare ci ca un suport definitoriu la creșterea și susținerea progresului economic. Semnificativ este faptul că totuși cultura se poate constitui ca un agent al dezvoltării și ca un promotor sau impediment al creșterii economice ci ca bază socială a finalității, mai ales atunci când dezvoltarea

economică se constituie parte a culturii oamenilor.

Diferențele culturale și natura acestora

Succesul material, industrial și nu în ultimul rând cel economic al vestului s-a bazat în mod cert pe conjunctura geografică, istorică și culturală: avantajul natural geografic a dat acestor părți de lume, în special Europei Occidentale, un avantaj economic. Mai mult, etica protestantă, spiritul capitalist al întreprinzătorilor, spiritul de economisire puritan, individualismul și fără doar și poate revoluția industrială au stat la baza ascensiunii capitalismului.

Dezvoltarea mult mai lentă a estului este văzută drept reversul dezvoltării vestului, considerându-se chiar ca fiind determinată mai mult de factori externi decât interni și de evaluarea acestor societăți la standardele culturilor dominante.

Obiceiurile, tradițiile și structurile sociale tradiționale sunt adesea interpretate ca obstacole în calea dezvoltării. De fapt ele se pot constitui în baze latente pentru realizările științifice ale omenirii.

În timp ce întoarcerea la trecut nu este nici posibilă și nici de dorit, dialogul și coexistența culturilor este posibilă, știut fiind faptul că fiecare cultură are ceva de învățat de la celelalte și se poate îmbogăți pe sine însăși cu noi «descoperiri».

Transformarea, și într-un sens mai larg, ajungerea din urmă a vestului implică și schimbări de ordin cultural.

Primul aspect se referă la **diferențele culturale istorice dintre lumea occidentală și Europa de Est**, mai exact la caracteristicile distinctive ale Occidentului, și care, diferiți cercetători le-au identificat ca fiind instituțiile-cheie, practicile și convingerile oamenilor, considerate apoi drept baza civilizației occidentale.

Dar caracteristicile de mai sus nu implică faptul că ele au fost dintotdeauna prezente în societatea occidentală sau că nici una dintre aceste caracteristici nu a apărut în alte civilizații, ci modul în care s-au combinat au dat

occidentului o notă distinctivă și totodată posibilitatea să se modernizeze pe el însuși și lumea întreagă.

Pentru detaliere, se poate folosi o separație în cadrul condițiilor culturale pe baza criteriului permeabilităților schimbărilor, astfel:

- componente cu caracter de perenitate care conferă identitate indivizilor și comunităților (crențe religioase, obiceiuri, norme morale, mituri fondatoare, cultura eroilor, educația informală în familie și comunități restrânse etc.);
- componente aflate în schimbare, mai mult sau mai puțin continuă, care constituie baza progresului social și economic (educația formală de toate gradele, arta și filosofia, știința, cercetarea aplicativă și dezvoltarea tehnologică etc.) [5, 156].

Prima componentă – cultura identitară – predomină în societățile tradiționale, dar poate avea recurență în societățile moderne și poate să inducă un comportament inovativ al indivizilor sau o obediență față de normele stricte ale comunității religioase și ale puterii publice. Contactul cu alte civilizații poate să determine o diminuare a rolului culturii identitare, o consolidare sau chiar o totală substituție. În ce măsură această componentă predomină în comportamentul economic al indivizilor este o problemă la care putem da răspuns parțial.

A doua componentă culturală este cea care induce progresul în industrie în două modalități:

- viziunea supra relațiilor sociale și receptivitatea selectivă a ideilor novatoare privind liberarea individului ;
- ameliorarea calitativă și dezvoltarea cantitativă a factorilor de producție (metode de producție, experimente științifice, tehnici de tranzație, tehnici de gestiune a riscurilor etc.).

Al doilea aspect are în vedere **moștenirea culturală a comunismului**, un anumit ethos ce modelează comportamentele și speranțele unor mase mari de oameni și care poate să producă dificultăți în cadrul transformării, percepută ca un proces intenționat.

Viziunea asupra relațiilor sociale (incluzând dezideratul libertății economice și politice, valorile comportamentului social: etica, onoarea, onestitatea), rezidă în educația

formală și difuzarea cunoștințelor juridice, filosofice etc..

«O mare libertate individuală – scria D. Chirot – nu numai că este dorită din punctul de vedere al celui care se poate bucura de ea, dar poate produce o societate mai inventivă mai originală. Fapt care va oferi societății alternative din care va putea alege, la nevoie, soluțiile problemelor sociale» [2, 75].

Gânditorii contemporani ai culturii și dezvoltării economice reconsideră calitatea relațiilor sociale și a realităților umane în societatea “post-modernistă”. Totuși întrebarea – dacă sărăcia spirituală este mai puțin degradantă decât sărăcia materială – este una veche, care rămâne în continuare deschisă dezbaterilor.

Dar o cultură nu se poate modifica decât dacă acționează asupra ei fie forțele naturii fie forțele omului, prin adoptarea directă a unor valori exterioare și antrenată în special de condiții tehnologice, economice, sociale, politice etc. Practic modul cel mai eficace de a schimba cultura indivizilor rezidă în schimbarea, în primul rând a comportamentului, lucru valabil și la scara societății și care se constituie în unul din principiile de bază ale dezvoltării economice. Astfel J.H. Kunkel consideră că “problema cea mai importantă a dezvoltării economice nu este modificarea atitudinilor și a valorilor, ci schimbarea mediului omului, care antrenează un nou comportament”[7].

Analizând în continuare fenomenul creșterii economice, trebuie avut în vedere impactul “**modernizării**”, termen considerat reprezentativ pentru aceasta și care îi condiționează evoluția. Practic modernizarea devine mai curând o precondiție a creșterii economice.

Pe de altă parte economiștii preocupați de fenomenul dezvoltării economice consideră credințele și practicile culturale incompatibile cu raționamentul modern, chiar dacă politicile, programele și proiectele de dezvoltare economică propun sau impun provocarea valorilor culturale.

Tehnologia la rândul ei, ca parte a mediului uman, a fost dintotdeauna legată de cultură. De altfel, capacitatea de a construi este o caracteristică a umanității. Conduse de instinct, alte specii pot improviza dar numai oamenii pot gândi sistematic tehnici, inovații și

în consecință pot aduce schimbări spațiului înconjurător și societății în ansamblul ei.

Istoria tehnologiei este într-un fel istoria umanității și relevă o relație profundă între stimulente și oportunități pe de o parte și condiții socio-culturale ale grupului pe de altă parte.

Orice dezvoltare tehnologică trebuie să aibă și implicații sociale care țin de: nevoi, resurse și ethos. Omițând una dintre acestea, inovația tehnologică va fi mai greu acceptată.

Dezvoltarea economică cere creșterea producției care la rândul ei cere tehnologie și știință, acestea reprezentând “cheia prosperității” și calea spre un viitor prosper a națiunilor.

Valorile. Deși economiștii consideră că ei construiesc modele de piață care nu se bazează în special pe valoare, de fapt acestea includ propriile lor condiții istorice și sociale. Cei mai mulți oameni leagă valorile de sistemele lor culturale, fapt pentru care este esențial de observat îndeaproape rolul acestora în dezvoltarea economică.

Oricum valorile nu trebuie tratate într-un mod instrumental – ca sprijin sau obstacol în realizarea obiectivelor rezultate din afara sistemului de valori.

Mult mai eficientă este abordarea non-instrumentală care recunoaște că valorile adăpostesc un dinamism latent care, atunci când sunt respectate, pot genera modele de dezvoltare mult mai reale decât cele date de paradigme.

Dezvoltarea economică fondată pe valori indigene cere costuri sociale scăzute și implică mai puțină suferință umană și mai puține distrugerii culturale decât atunci când sunt copiate din afară. Aceasta deoarece ele rezultă din valorile indigene pe care oamenii le posedă, ca un sens al identității și integrității culturale, al asigurării continuității modului de viață și a trecutului lor chiar în mijlocul schimbării.

O strategie de dezvoltare sănătoasă impune o examinare atentă a valorilor (cu punctele lor

tari și slabe) în lumina nevoilor lumii moderne, pentru o dezvoltare pe măsura oamenilor.

Concluzii

Umanitatea proclamă că dezvoltarea economică este imposibilă dacă sunt excluse valorile culturale esențiale – fără de care realizările economice, politice, tehnice și artistice nu pot avea triumful creativ de care oamenii sunt capabili.

Până de curând se accepta ideea că diferențele culturale ar putea dispărea sub impactul modernizării și al progresului economic. Dar globalizarea a fost însoțită de o modificare a culturii tradiționale locale, iar creșterea atinsă aici este mai mult la scara societății și comportamentului uman decât o creștere economică sau tehnologică, culturile locale jucând un rol definitoriu în orientarea acțiunilor umane și a coeziunii grupurilor din cadrul unei societăți.

Dezvoltarea economică, oricum ar fi definită, este un proces continuu din care cultura, societatea și indivizii nu sunt scutiți. Imperativul dezvoltării va impune fără îndoială și o schimbare a culturii.

O altă posibilitate de a înțelege multitudinea de aspecte culturale, atât de fragmentate conceptual, constă în nevoia oamenilor de ceva ce modernitatea n-a oferit; nu bunuri materiale, nici emancipare politică ci nevoia culturală .. de a putea decide împreună cum să conviețuiască într-o colectivitate în sensul cel mai larg – care le sunt valorile și credințele, ce sens dau vieții lor de zi cu zi.

Culturile “locale” vor fi cu siguranță supuse schimbărilor și vor beneficia de “darul” oferit de culturile celorlalte popoare. Globalizarea cere forme noi de interculturalitate, iar lumea afacerilor a început să învețe demult această lecție.

Bibliografie

1. Breakwell M. Glynis & Lyons Evanthia, “*Changing European Identities - social pshichological analyses of social change*”, University of Surrey, England, 1996

2. Chirot Daniel, “*Societăți în schimbare*”, Editura Athena, 1996
3. Huntington P. Samuel, “*The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*”, Simon & Schuster, 1997
4. Hofstede Geert, “*Managementul structurilor multiculturale*”, Editura Economică, 1996
5. Ișan Vasile– Teza de doctorat cu titlul “*Utilizarea factorilor de producție în procesul investițional românesc*”, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Iași, 1998.
6. Jula Dorin și alții – “*Economia dezvoltării*”, Editura “Viitorul românesc”, București, 1999
7. Schuler R., Rogovsky N. (citat) – *Understanding Compensation Practice Variation Across Firms: The Impact of National Culture*, in “*Jurnal of International Business Studies*”, vol. 29, nr.1, First Quarter, 1998
8. International Development Information Center of Canada, 1998***
9. UNESCO, World Culture Report 1998***

Mirela Hoștină

Este asistent doctorand la Catedra de Management-Marketing a Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor. Activitățile didactice desfășurate în cadrul facultății (cursuri, seminarii) sunt cu precădere în domeniul marketingului, managementului calității totale și evaluarea întreprinderii. Alte domenii de interes: management intercultural, investiții străine directe, marketing internațional.

Din 1997 până în prezent a participat în mod activ la conferințe și simpozioane organizate la nivel local, național – Iași, Timișoara, Arad, Sibiu, Oradea – și de asemenea a publicat sau are în curs de publicare o serie de studii și lucrări de cercetare în analele universității (1997, 1999) și în volume și reviste de specialitate.